

نواخته‌های محمود تبریزی‌زاده

۱۶
بتهوون

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

نگارش و آوانویسی:
چکاد فشارگی

سرشناسه: تبریزی‌زاده، محمود، ۱۳۳۰-۱۳۷۶
عنوان و پدید آور: نواخته‌های محمود تبریزی‌زاده/ نگارش و آوا نویسی چکاد
فشارکی
مشخصات نشر: تهران: انتشارات موسیقی عارف، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری: ۵۰ ص: ۲۲ س: ۳
شابک: ۹۷۹-۰۸۰-۲۶۳۳-۰۶-۳
موضوع: موسیقی برای کمانچه - پارتیسیون
موضوع: kamanche music- Scores and parts
شناسه افزوده: فشارکی، چکاد، ۱۳۶۸
ردی بندی کنگره: MT۳۲۵
ردی بندی دیویسی: ۷۸۹/۷۵
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۱۲۴۰۱

انتشارات موسیقی عارف

arefmusicshop

arefmusic.sn

www.aref.ir

تهران، خیابان جمهوری، نرسیده به میدان بهارستان، کوچه محمودی، پلاک ۳، طبقه اول

تلفن: ۰۹۱۴۳۹۶۳۳۱۴

فکس: ۰۲۲۹۱۴۳۱۴

کد پستی: ۰۲۲۹۷۶۴۲۰-۳۱

نواخته‌های

محمود تبریزی‌زاده

نت نویسی رایانه‌ای: چکاد فشارکی، بهار سپاسی

طراح جلد: فرناز معصوم‌زاده

نوبت چاپ: اول

سال انتشار: ۱۳۹۹

شماره‌گان: ۲۰۰

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

۵.....	مقدمه
۸	صاحبہ با استاد داریوش طلایی.....
۱۲	صروری بر قطعات این کتاب.....
۱۷	معرفی علائم نت نگاری.....
۲۱	پیش درآمد ماهور.....
۲۴.....	ضربی نوایی.....
۲۷.....	ضربی دلکش.....
۲۹	تصنیف ز من نگارم.....
۳۱	رنگ ماهور.....
۳۳.....	پیش درآمد ابوعطای.....
۳۷	ضربی سیخی ابوعطای.....
۴۰	ضربی حجاز.....
۴۴	تصنیف بهار دلکش
۴۶	ضربی چهارپاره.....
۴۷	رنگ ابوعطای.....

دوازده ساله بودم که به ساز کمانچه علاقه‌مند شدم. در آن زمان، نوار کاستی به دستم رسید با نام/ینک انسان که موسیقی فیلم آخرین وسوسه‌ی مسیح بود. پیتر گایریل به عنوان آهنگساز، از موسیقی فرهنگ‌های مختلف بهره گرفته بود. یکی از قطعات این مجموعه، پیش‌درآمد چهارگاه یوسف فروتن بود که محمود تبریزی‌زاده با کمانچه و جمشید شمیرانی با تمبک اجرا کرده بودند. سُنوریته و لحن ویژه‌ای که کمانچه‌ی تبریزی‌زاده در این اجرا داشت تا سالها در ذهنم باقی مانده بود. در سالهایی که دسترسی به شبکه‌ی اینترنت هنوز فراغیر نشده بود، محمود تبریزی‌زاده برایم نامی مرموز باقی مانده بود و به غیر از این قطعه، هیچ اصلاح دیگری از زندگی و آثار دیگرش نداشت. سالهای بعد که دسترسی به اینترنت فراغیرتر شد، فیلمی از یکی از کنسرت‌هایش در سایت یوتیوب دیدم. این کنسرت در دهه‌ی نود میلادی در شهر دوشنبه در کشور تاجیکستان اجرا شده بود. اعضای دیگر این گروه (محمد رضا شجربیان، رضا قاسمی، مجید خلچ) بودند. این اجرا در آواز بیات ترک بود و در کوکی نواخته شده بود که چالشهای زیادی در انگشت‌گذاری روی کمانچه داشت. (بیات ترک دو از کوک دو، سل، دو، سل) ولی ایشان به خوبی از عهده‌ی این امر برآمدند. اوایل تحصیل در دانشگاه بود که آلبومی از محمود تبریزی‌زاده به دستم رسید که در ابوعطی و ماهور نواخته شده بود و جمشید شمیرانی با تمبک آن را همراهی می‌کرد. کم کم تصویر ناشناخته‌ای که از این کمانچه‌نواز و سبک و سیاق نوازنده‌گیش داشتم، شکل روشن‌تری به خود گرفت. او در سال ۱۳۴۰ در ایران به دنیا آمده بود و در سال ۱۳۷۶ در پاریس در سن ۴۶ سالگی در اثر بیماری لاعلاجی درگذشت. سکونت او در پاریس و مهمتر از آن مرگ زودهنگامش، مجال فعالیت بیشتر و مطرح شدنش را می‌ساخت.

لحن و بیانی که محمود تبریزی‌زاده داشت با کمانچه نوازان همسایه‌نش متفاوت بود. فکر می‌کنم این مرگ زودهنگام مسیر کمانچه نوازی را تا حدودی تغییر داد و کمانچه از یکی از رنگهایی که می‌توانست داشته باشد محروم شد. او در نوازنده‌گیش لحن و شیوه‌ی بیان شخصی خود را داشت و به کارگان موسیقی کلاسیک ایرانی

تسلط پیدا کرده بود. مهاجرت استاد داریوش طلایی به پاریس در دهه‌ی نود میلادی نقطه‌ی عطفی در زندگی هنری ایشان بود و اگراین آشنایی بوجود نمی‌آمد ایشان احتمالاً کمانچه‌نواز نمی‌شدند. جزییات بیشتری از زندگی و نوازندگی ایشان در قالب مصاحبه‌ای که با استادشان جانب آقای داریوش طلایی داشتم، پس از این مقدمه آورده شده است. از ایشان به خاطر وقتی که برای این مصاحبه در اختیارم قرار دادند سپاسگزارم.

نکاتی پیرامون نت نگاری این کتاب

چند سالی است کمبود کارگان مکتوب قطعات موسیقی کلاسیک دستگاهی که برای کمانچه تنظیم شده باشد، تبدیل به دغدغه‌ای شخصی شده است. برای اینکه سهمی در رفع این کمبود داشته باشم در اولین قدم سراغ کمانچه‌نوازی خبره اما کمتر شناخته شده رفتم تا با نت نگاری آثارش قدمی کوچک برای تقویت کارگان مکتوب کمانچه برداشته باشم. کتاب پیش رو آونگاری دوازده قطعه از نواخته‌های محمود تبریزی‌زاده است. هدفم این بود که این کتاب به قطعات ضربی اختصاص داشته باشد. قطعات دیگری هم از ایشان پیدا کرده بودم ولی هیچ کدام از آنها تک نوازی نبودند. برخی از آنها با همراهی سه تار رضاقاسمی بود و برخی دیگر قطعاتی بودند که با همراهی نوازندۀ‌های ارمنی یا ترک اجرا شده بودند و در نتیجه از آونگاری آنها صرف نظر کردم. قطعات این کتاب در دستگاه ماهور و چهارگاه و آواز بوعطا است. کوک ساز در چهارگاه و ابوعطای (دو، سل، دو، سل) و کوک ماهور (دو، سل، دو، فا) است. نسخه‌ی صوتی این قطعات در دسترس است و در بخش مراجع صوتی این کتاب به آنها اشاره کردم.

نت نگاری ساز کمانچه امروزه به دو شیوه انجام می‌گیرد. شیوه‌ی نخست بر اساس کوک و نت نگاری ویلن و شیوه‌ی دوم بر اساس تطبیق با سازهای نظیر تار و سه تار است. برای نت نگاری این کتاب، من شیوه‌ی دوم را انتخاب کردم.

در نتنگاری این کتاب از برخی از علامتها بی که استاد داریوش طلایی در کتاب تحلیل ردیف ابداع کرده بودند،

استفاده کردند. علامتها بی نظیر (اشاره، دراب، کمان) از کتاب ایشان اقتباس شده است که در ادامه به شرح

همهی علائم خواهم پرداخت.

از استاد جناب آقای رضا پرویززاده که صمیمانه و با سخاوت و دقت زیاد در تطبیق آوانگاری هایم با نمونهی

صوتی و تصحیح خطاهایم راهنمای من بودند تشکر کنم. بدون شک بدون راهنمایی های ایشان این کتاب به

سرانجام نمی رسید.

صاحبہ با استاد داریوش طلایی دربارهی آقای محمود تبریزیزاده و کمانچه نوازی او

این مصاحبه در تاریخ ۱۳۹۸/۷/۱۰ انجام شد.

از دوران نوجوانی محمود تبریزیزاده اطلاعی در دست دارد؟

پدر آقای تبریزیزاده در نوجوانی ایشان را به ترکیه فرستاده بود و ایشان دوران نوجوانی را در ترکیه طی کرده بود

و به زبان ترکی استانبولی مسلط شده بود و در آنجا شغلی به جز موسیقی داشت. روزگار، ایشان را به اروپا

می کشاند. البته تا جایی که من مطلعم، مهاجرت ایشان به ترکیه به نیت ادامهی تحصیل نبوده است. ایشان خواهر

و برادری هم داشتند که عاقبت ساکن آمریکا شدند.

پیشینهی آشنایی شما با محمود تبریزیزاده چگونه بود؟

من در پاریس با ایشان آشنا شدم. حدود سال ۱۹۸۰ میلادی برای ادامهی تحصیل به پاریس رفت و بودم. در

پاریس به واسطهی موقعیتی که داشتم و قبلاً از من صفحه منتشر شده بود و شناخته شده بودم، کنسرت و کلاس

برگزار می کردم. قبل از رفتن من به پاریس، موسیقی ایرانی در آنجا یک جنبهی کوچه بازاری و اجرای موسیقی

در رستوران داشت. به جز آقای جمشید شمیرانی که از سالهای قبل با خانواده فرانسویشان ساکن پاریس بودند

و همزمان با سفر من به پاریس، ایشان به جنوب فرانسه نقل مکان کردند، نوازندگانی هستند که در کافه ها و رستورانهای سنتی برای ایجاد

حضور نداشتند. در اروپا و خصوصاً در پاریس، نوازندگانی هستند که در کافه ها و رستورانهای سنتی برای ایجاد

آمبیانس (موسیقی پس زمینه) موسیقی زندهی آن کشور را می نوازنند. این مسئله مختص ایران نیست. یک

رستوران گلستان در پاریس بود که تعدادی از نوازندگان ایرانی در آنجا ساز می‌زدند. محمود تبریزی‌زاده موسیقی دان جدی‌ای محسوب نمی‌شد. به صورت تفننی سنتور و ویلن می‌نواخت و با نوازندگی دیگری به نام علی شایگان که تار می‌زد و همین جنس موسیقی را اجرا می‌کرد، همکاری و اجراهایی داشت. رفتن من به پاریس باعث شکل گیری فضایی شد که موسیقی جدی ایرانی در آنجا مطرح شود و حتی تقابلی با آن موسیقی کافه‌ای و باری به هر جهت شکل بگیرد. در آن سالها برای جوامع ناآشنا با موسیقی ایرانی، خیلی راحت می‌شد هر چیزی را به عنوان موسیقی کلاسیک ایرانی ارائه داد. موسیقی ایرانی برای فرنگی‌ها جنبه‌ی اگزوتیک داشت.

ایشان از چه سالی برای آموزش موسیقی ایرانی نزد شما آمدند؟

در سال ۱۹۸۱ آقای محمود تبریزی‌زاده برای نامنویسی در کلاس‌های سه تار، نزد من آمد. در فرانسه، ایشان با خانمی از خانواده‌ی بسیار فرهنگی و فرهیخته وصلت می‌کند و همین امر باعث جهش و رشد ایشان به سمت فعالیت‌های جدی هنری می‌شود و برای فاصله گرفتن از فضای موسیقی خالتوری و شروع کار جدی موسیقی نزد من آمد و در کلاس سه تار من ثبت نام کرد. البته من ایشان را از قبل می‌شناختم و نوازندگیش را دیده بودم و می‌دانستم با استعداد است. من ایشان را به دلیل اینکه قبل ویلن می‌نواخت، تشویق به نواختن کمانچه کردم و رپرتوار موسیقی ایرانی با حالت‌های درست را به ایشان تفهیم کردم. همسر ایشان به فرهنگ و زبان و ادبیات فرانسه بسیار مسلط بود و در زبان فرانسه و ویراستاری متون به من کمک می‌کرد و این تعامل، باعث شکل گیری همکاری و دوستی خانوادگی بین ما شد.

ایشان کمانچه خود را چگونه تهیه کردند؟

ایشان یک کمانچه‌ی معمولی تهیه کرد و چون استعداد کارهای دستی هم داشت، ابزار ساخت ساز را خودش تهیه کرد و کمانچه‌ای که با آن اجرا می‌کرد را خودش ساخته بود.

آیا آموزش ایشان نزد شما به همکاری مشترک کنسرتی هم منتهی شد؟

حدود سال ۱۹۸۳ میلادی به همراه جمشید شمیرانی در فستیوال اوینیون در جنوب فرانسه برنامه‌ای داشتم. وقتی از پاریس عازم اوینیون شدم، آقای تبریزی‌زاده و همسرشان من را همراهی کردند. اکثر فستیوالها در فصل تابستان برگزار می‌شد. من به ایشان گفتم کمانچه‌ات را همراه خودت بیاور و در اجراهای ما را همراهی کن. به این صورت یک نقشی به او دادم و همکاری صحنه‌ای ما از آن تاریخ شروع شد. ایشان حضورش روی صحنه‌ی کنسرت بسیار جلب توجه می‌کرد و شخصیت کاریزماتیکی داشت. با جامعه‌ی غربی خیلی خوب ارتباط برقرار می‌کرد و

روابط عمومی خوبی داشت. البته او همیشه احترام استاد شاگردی را به جا می‌آورد و حالت وفادارانه و قدرشناشانه ای به من داشت. ما به صورت یک تربیو درآمدیم. تعدادی از این اجراهای در سالن تئاتر شهر پاریس بود. نمونه‌های صوتی از اجراهای مشترکمان باقی مانده که شاید در آینده آن را منتشر کنم. آثاری اجرا کردیم که من از استادانم نظیر یوسف فروتن و دیگران و ریتوارهای قدیمی آموخته بودم. برای نمونه همایون و شور و چهارگاه رکن الدین خان را اجرا کردیم.

آیا ایشان به جز تربیوی که با شما و آقای جمشید شمیرانی داشتند، فعالیت اجرایی دیگری هم داشتند؟

پیتربروک کارگردان شناخته شده‌ی تئاتر بود که سبک خاصی در تئاتر داشت و بر روی موضوعات اساطیری و گاه عرفانی کار می‌کرد. برای مثال روی منطق الطیر کار کرده بود و در جشن هنر شیراز به ایران آمده بود و به تعزیه علاقه‌مند شده بود و از آن ایده گرفته بود. کارهایش دکور خاصی نداشت. در فرهنگ هندوستان یک اسطوره‌ای وجود دارد با نام مهابراتا که پیرامون افسانه‌ی انسان است. پیتربروک در فکر تنظیم نمایشی بود بر اساس این افسانه. کارهای او همیشه تجربی بود یعنی در حین انجام کار و تمرین‌ها، شکل می‌گرفت و تکمیل می‌شد. پیتربروک در کارهایش فضایی به وجود می‌آورد که خیلی از مرزها را می‌شکست. مثلاً با اینکه روی اسطوره‌ی هندی مهابراتا کار می‌کرد ولی بازیگرانی از کشورهای ژاپن و گشوهای آفریقایی در آن نقش ایفا می‌کردند. من برای موسیقی آن کار، آقای تبریزی زاده و آقای شمیرانی و یکی از شاگردان دانمارکی خود که سازهای بادی می‌زد را معرفی کردم. این پروژه اینگونه آغاز شد ولی تبدیل به پروژه‌ای عظیم و تمام وقت شد که ده سال طول کشید و سه قسمت سه ساعت داشت که در اوینیون هم اجرا شد. این پروژه باعث نوعی جدایی در ما شد و در تداوم کار ما وقفه انداخت. در این اجرا آقای تبریزی زاده بسیار خوب ظاهر شد و بعدها پیتربروک برای موسیقی‌های دیگر نمایش‌هایش نیز از او استفاده کرد و حتی نقش‌های کوچک دیگری هم به او داد. پروژه‌ی تئاتر پیتربروک رو به اتمام بود و می‌خواستیم اجراهایمان را دوباره آغاز کنیم. در تدارک تور کنسرت بسیار مفصلی با آقای محمدرضا شجریان و آقای تبریزی زاده بودیم. قرار بود بیش از چهل شب اجرا داشته باشیم. من برای سفری به ایران آمده بودم که به من خبر دادند ایشان بیمار شده‌است و بیماریش خیلی سریع پیشرفت کرد و باعث فوت ایشان شد و ما مجبور شدیم تعدادی از اجراهای را لغو کنیم و برای اجراهایی که امکان لغو آنها نبود آقای شجریان، آقای سعید فرجبوری را پیشنهاد دادند که آلبوم شب وصل نتیجه‌ی آن همکاری است.

ایشان آلبومی دارند به همراه تمبلک جمشید شمیرانی که در دستگاه ماهور و آواز بوعطا اجرا شده است. درباره‌ی چگونگی ضبط این آلبوم چه می‌دانید؟

ایشان روی این آلبوم کار می‌کردند و شرکتی به نام ALSUR آن را منتشر کرده بود و یکی از چیزهایی که در ساز ایشان خیلی خوب جا افتاده بود آواز بوعطا بود. همان‌طور که گفتم ایشان تسلطی بر رپرتوار جدی موسیقی ایرانی نداشت و رپرتوار موسیقی ایرانی را من به ایشان یاد دادم. قسمت ماهور این کار را با من کار کرده بود. من همیشه به ایشان توصیه می‌کردم و البته الان هم به کمانچه‌نوازان توصیه می‌کنم که روی کمانچه‌نوازی آقای علی اصغر بهاری کار کنند و سعی کنند آن را بفهمند. ایشان از یک زمان به بعد متوجه شد که باید روی کمانچه‌نوازی استاد بهاری کار کند و فکر می‌کنم از آنجا هم زیاد استفاده کرد. چون ما در کمانچه مرجع آنچنانی نداشتیم.

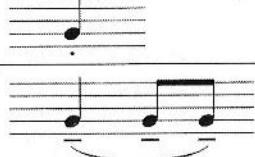
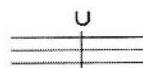
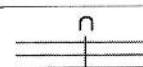
پس باقرخان و حسین خان اسماعیل زاده چی؟

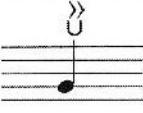
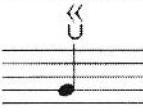
آن زمان خیلی مطرح نبودند؛ الان بیشتر مطرح شده‌اند.

در پایان اگر مطلبی پیرامون محمود تبریزی‌زاده به ذهنتان می‌رسد بفرمایید.

آدم هر وقت یاد محمود تبریزی‌زاده می‌افته به این فکر می‌کنه که سرنوشت چه بازی‌هایی دارد. ایشان چه سیری را طی کرد و رشد کرد و در شروع شکوفایی هنریش جهان را ترک کرد و به قول آقای محمدرضا شجریان پرپر شد. شاید اگر این اتفاق نمی‌افتد داستان کمانچه می‌توانست شکل دیگری به خود بگیرد. همین چند اثر صوتی از ایشان باقی مانده که بیانگر استعداد اوست. اموسيقی خوب و سنوریته‌ی خوب را می‌فهمید. در روابط اجتماعی و یادگیری زبان و نوازندگی بسیار استعداد داشت. زندگی را راحت می‌گرفت و برای خودش دغدغه درست نمی‌کرد و کارهایی که به دلش می‌نشست با تمام وجود انجام می‌داد.

متشرکم از وقتی که در اختیار من قرار دادید.

علائم	نحوه‌ی نگارش	نحوه‌ی اجرا و توضیحات	پنجه / آرشه
۱	آرشه‌ی راست	۷	آرشه
۲	آرشه‌ی چپ	۷	آرشه
۳	دراب	 اجرای سه نت متوالی عمدتاً با آرشه‌های (چپ، راست، چپ) و گاهی (راست، چپ، راست) به صورتی که دو نت اول سریع و به صورت تزیین نواخته شده و نت سوم، نت اصلی باشد.	آرشه
۴	استکاتو	اجرا به صورت مقطع	آرشه
۵	تنتو	 وقتی چند نت هم‌نام در یک آرشه باشند، باستفاده از تنتو به اهمیت تفکیک آنها یادآوری می‌شود.	آرشه
۶	اشاره به نت زیر	 اتصال نت اصلی به نت یک درجه زیرتر که بدون تعویض آرشه نواخته شود. زمان بندی دقیق اشاره، به سرعت قطعه بستگی دارد. در تندای تن معمولاً حالت سمت راست و در تندای آهسته حالت سمت چپ استفاده می‌شود.	پنجه
۷	اشاره به نت بم	 اتصال نت اصلی به نت یک درجه بمتر که بدون تعویض آرشه نواخته شود. زمان بندی دقیق اشاره به سرعت قطعه بستگی دارد. در تندای تن معمولاً حالت سمت راست و در تندای آهسته حالت سمت چپ استفاده می‌شود.	پنجه
۸	اشاره به نت پایین و بالا (کمان) یا (گرسن وارونه)	 اتصال نت اصلی به نت یک درجه بمتر که بازگشت به نت اصلی. این سه نت باید در یک آرشه نواخته شوند.	پنجه
۹	اشاره به نت بالا و پایین (کمان)	 اشاره به نت بالا و پایین (کمان)	پنجه

	اتصال نت اصلی به نت یک درجه زیرتر و بازگشت به نت اصلی. این سه نت باید در یک آرشه نواخته شوند.		معکوس) یا (گزش)	
پنجه	 کمان و اشاره به نت زیر می توانند با هم ترکیب شوند.		کمان و اشاره به نت زیر	۱۰
پنجه	 کمان و اشاره به نت بم می توانند با هم ترکیب شوند.		کمان و اشاره به نت بم	۱۱
پنجه	 تناوب نت اصلی و نت زیرتر از خودش		تریل	۱۲
پنجه	 چگونگی انتخاب یکی از این دو حالت به سرعت قطعه بستگی دارد. معمولاً در تندای آهسته حالت سمت راست و در تندای تند حالت سمت چپ انتخاب می شود.		تریل (حالته دیگر)	۱۳
پنجه	 ترکیب تکنیک کمان یا گوش وارونه با تریل که در ساز حسین خان اسماعیلزاده زیاد دیده می شود.		غلت زیر و رو	۱۴

تصنیف بهار دلکش

درویش خان

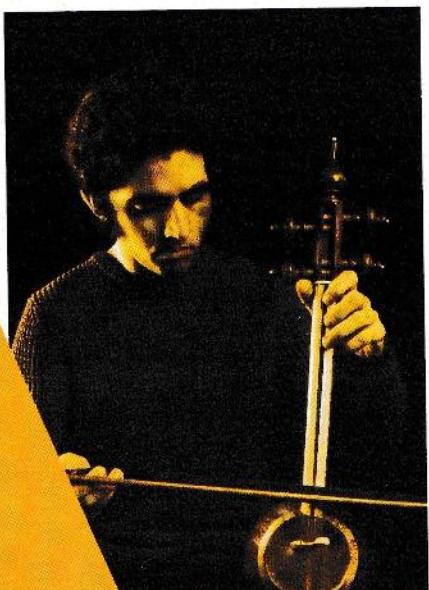
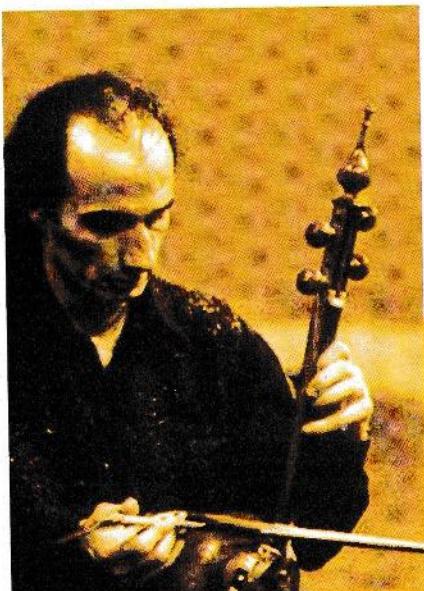
محمود تبریزیزاده
(۱۳۳۰ اصفهان، ۱۳۷۴ پاریس)

بتهوون

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

در کودکی آموختن موسیقی را نزد پدرش آغاز کرد و با سازهای ویلن و سنتور آشنایی پیدا کرد. در جوانی به ترکیه و سپس فرانسه مهاجرت می‌کند. در پاریس با تشویق استاد داریوش طلایی شروع به فراگیری کمانچه می‌کند. همکاری در قالب یک تریو با داریوش طلایی و جمشید شمیرانی، همکاری با گروه مشتاق، همکاری با هنرمندان دیگر کشورها همچون قدسی ارگونر، نیواز ترک، همکاری با پیتر بروک، کارگردان تئاتر، و یک آلبوم دونوازی کمانچه و تمبک با همراهی جمشید شمیرانی بخشی از فعالیت‌های موسیقی ایشان بود.

در هنرستان موسیقی اصفهان فراگیری ساز کمانچه را نزد محمد امینی و کاوه معتمدیان آغاز کرد و تحصیلات خود در رشته نوازندگی موسیقی ایرانی را در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران ادامه داد و از آموزش‌های سعید فرج پوری (به مدت یک سال) و رضا پرویززاده (به مدت هشت سال) بهره گرفت. رتبه نخست نوازندگی کمانچه در هفتمین و هشتمین جشنواره موسیقی جوان در گروه سنی ج در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ و رتبه سوم نوازندگی کمانچه در ششمین جشنواره موسیقی جوان در سال ۱۳۸۶ و همکاری با گروه‌های مختلف در قالب برگزاری کنسرت یا ضبط آلبوم در کارنامه دارد. از چکاد فشارگی یک آلبوم تک نوازی کمانچه با نام «برف گنج» منتشر شده است.

انتشارات موسیقی عارف